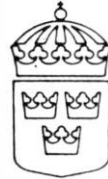

Motion till riksdagen

1988/89:A222

av Lars Werner m.fl. (vpk)

Bättre arbetsmiljö

Mot.
1988/89
A222-223

Utslitna ryggar, armar, händer, knän, stress och monoton och vantrivsel. Allt färre når pensionsåldern, yngre tvingas till omskolning, och många är utslagna vid 25 år. Det här är ett vanligt reportage om arbetsmiljön 1989. Allt fler blir utslagna av jobbet i skogen, i gruvorna, i vården av gamla och sjuka, i verkstadsindustrin, i byggbranschen osv. Ingen bransch eller verksamhet kan undantas. Det är denna verklighet som skyddsombuden rapporterar om, en verklighet som de har kunskap om, och de vet också vilka åtgärder som behöver vidtas.

Hur kan det vara så här, i det svenska arbetslivet, 11 år efter det att Arbetsmiljölagen trädde i kraft? Hur kan det vara problem med arbetsmiljön när AML:s 1§ i 2 kap. lyder:

Arbetsmiljön skall vara tillfredsställande med hänsyn till arbetets natur och den sociala och tekniska utvecklingen i samhället.

Arbetsförhållandena skall anpassas till människans förutsättningar i fysiskt och psykiskt avseende. Det skall eftersträvas att arbetet anordnas så, att arbetstagaren själv kan påverka sin arbetssituation.

Finns kanske förklaringen till utvecklingen i hur lagen skall förverkligas? I AML:s kapitel 3, 1§ sägs: "Arbetsgivare och arbetstagare skall samverka för att åstadkomma en god arbetsmiljö". Denna paragraf upphäver partsförhållanden och utgår från att Saltsjöbadsavtalets klassarbetsanda skall gälla. Denna paragraf får även sina följder i hela arbetsmiljöarbetet eftersom AML är en ramlag, vilken arbetarskyddsstyrelsen skall konkretisera med föreskrifter och anvisningar.

Det är en illusion att arbetsköparna och de arbetande har förenliga intressen. 11 års erfarenheter har bevisat att avgörande intressemotsättningar som strikt affärsmässig verksamhet och arbetarnas krav på att inte slitas ut eller bli sjuk av sitt arbete inte kan lösas.

Arbetsmiljöproblem är MBL-frågor

Redan när arbetsmiljölagen antogs sköts de viktiga psykosociala frågorna på framtiden. SAF har hittills stoppat varje försök att ge ut verkliga föreskrifter om de psykosociala frågorna. Här handlar det om hur arbetet organiseras, arbetstakt, innehåll, krav, etc. I bakgrunden finns de stora avgörande frågorna om investeringar, lönsamhet och organisation av arbetslivet. Vem skall bestämma? Dessa för arbetsmiljön avgörande frågor är i det praktiska livet MBL-frågor, och MBL ger praktiskt taget inga maktbefogenheter för

arbetarintresset. Lagen bygger uteslutande på samförstånd eller som SAF:s VD Olof Ljunggren uttryckt det i en debattbok:

Mot. 1988/89
A222

En annan sak är, vilket jag sagt många gånger, att man ägnade sig åt verbalt bedrägeri när medbestämmandelagen instiftades. Man talar om medbestämmande i tron – och människor trodde – att de skulle få bestämma. Att man via medbestämmandeförhandlingar – förhandlingar som det så bedrägligt heter i lagen – skulle söka sig fram till kompromisser, vilket innebär att man är med och bestämmer. Det var aldrig meningen med MBL.

Meningen med MBL är, enligt SAF-direktören, att arbetsgivaren har en självklar informationsplikt och att facket får ge sin syn på en viss fråga. "Därefter fattar man beslut och det är arbetsgivaren som fattar beslutet", säger Olof Ljunggren.

Utifrån dessa faktiskt uttalade maktpositioner i arbetslivet behövs klara förstärkningar av arbetarintresset i lagstiftningen. Det behöver inte utredas, verkligheten känner vi till.

Det är även skrämmande hur partsförhållandena har suddats ut i arbetslivsfrågorna och särskilt arbetsmiljöfrågorna. När SIFO ställde frågan till de arbetande: "Vem är ansvarig för arbetsmiljön på ditt jobb?" blev svaret att 40 procent trodde det var skyddsombudet som ansvarade och bara 34 procent visste att det är arbetsgivaren som har ansvaret för arbetsmiljön på jobbet.

Detta är en svidande kritik mot facket som inte lyckats göra arbetsmiljöfrågorna till partsfrågor, och vidare är det en kritik av hela klassamarbetspolitiken.

Vpk och arbetsmiljön

När nu regeringen tillsatt en arbetsmiljökommission för att kartlägga de 400 000 sämsta arbetsmiljöerna, så är det en logisk följd av utvecklingen på arbetsmiljöområdet. För vpk som hela tiden pekat på bristerna i arbetsmiljön är det inget nytt. Dessvärre har det varit ett kompakt ointresse från regeringen att vidta några som helst åtgärder under hela åttio-talet. Så sent som vid föregående års riksdagsbehandling avsågs vpk:s yrkanden om utvärdering och åtgärder i arbetsmiljöfrågor. Det gällde en utvärdering av 12 viktiga arbetsmiljöfrågor. Vpk fick avslag även på särskilda insatser mot belastnings- och förslitningsskadorna.

Vpk var från början kritisk mot Arbetsmiljölagens utformning som en ramlag, som utifrån allmänt hållna huvudprinciper överlämnade alltför viktiga beslut till arbetarskyddsstyrelsen. Vid riksdagsbehandlingen (se partimotion 1976/77:149) levererade vpk en omfattande kritik mot varje kapitel i lagen. Vpk ansåg att lagen var ett visst framsteg i kampen för en bättre arbetsmiljö, men helt otillräcklig, eftersom den slog fast att arbetsmiljöarbetet skulle bygga på klassarbete. Kritiken presenterades i 31 satser och sammanfattades i fyra punkter.

En avgörande brist var att arbetsmiljölagen inte gav fackföreningarna några konkreta maktbefogenheter. De övergripande arbetsmiljöproblemen som arbetstakt, jäkt och stress, utslagning och utsortering överlämnades till förhandlingar enligt medbestämmandelagen.

Det är utmärkt att socialdemokraterna i valrörelsen lovat kartlägga de 400 000 sämsta arbetsmiljöerna. Vpk har i flera år krävt att åtgärder skall vidtagas mot arbetsmiljöns brister. Dessvärre har det varit ett kompakt ointresse för sådana åtgärder tidigare. Så sent som i våras enades socialdemokrater och borgerliga partier om att avslå ett vpk-krav i riksdagen om att arbetsmiljölagen borde ses över.

Nu har äntligen regeringspartiet kommit i kapp verkligheten och insett att åtgärder är nödvändiga. De dåliga arbetsmiljöerna är i dag väl kända och dokumenterade. Det gäller bl.a. belastnings- och förslitningsskador. Sådana skador blir vanliga inom allt fler yrkesområden – inte minst i kvinnodominerade yrken. 80% av alla yrkesverksamma inom industrin drabbas någon gång av belastningsskador. Förutom det mänskliga lidandet kostar dessa skador ofantliga summor varje år – detta för att företagens vinster och lönsamhetskrav går före de anställdas hälsa. Det finns ett intimt samband mellan teknik – arbetsorganisation – fysisk – psykisk förslitning av arbetskraften.

God livsmiljö förutsätter meningsfulla, intressanta och omväxlande jobb. Det är inte många förunnat i dag. Arbetslivet genomgår en snabb teknologisk omvandling på storkapitalets villkor. En elit innehar stora expertkunskaper. En del har god utbildning. Men den stora majoriteten löneanställda i privat och offentlig verksamhet har otillräcklig grundutbildning, monotona och förslitande jobb – känslan av maktlöshet ökar.

Ny teknik kan vara ett medel för att berika arbetet, men är i dag främst ett medel för att öka företagets vinster.

Sedan nuvarande arbetsmiljölag trädde i kraft 1978, har en del tunga och hälsovådliga jobb försvunnit, men alltför många finns fortfarande kvar. Den allvarligaste bristen i arbetsmiljölagen, som också är anledningen till de senaste årens "nya" arbetsmiljöproblem, är att fackföreningarna och de arbetande inte fått några konkreta maktbefogenheter som gör det möjligt att motverka ökad arbetstakt, jäkt och stress, utslagning och utsortering. Dessutom är arbetsorganisationen bristfällig. Ovannämnda problem ansågs kunna lösas via förhandlingar enligt medbestämmandelagen (MBL).

Det krävs nu en förnyelse av arbetslivets villkor. 1970-talets arbetsrättsreformer och metoder är i dag både otillräckliga och felaktiga.

Arbetsorganisationen måste ändras så att respekten för livet och de arbetandes människovärde blir viktigast. Den måste ändras utifrån de arbetandes egna erfarenheter och behov så att den kan erbjuda alla meningsfulla och omväxlande jobb. För att uppnå detta krävs två huvudsatser:

- En omfattande vuxenutbildningsreform som ger alla med otillräcklig grundutbildning rätt till teknisk-humanistisk utbildning.
- En vid arbetsrätts- och arbetsmiljöreform som ger de anställda och dess lokala fackliga organisationer maktbefogenheter att frambringa en ny utformning av arbetsorganisationen.

Svenska samhällets harmonisering till EG kan aldrig få inkräkta på arbetsmiljöns utformning. Det är till stor del en fråga om demokrati och även en fråga om hur mycket den lagstiftande församlingen i Sverige skall kunna utöva sin demokratiska roll.

Med vilka harmoniserar vi oss? Är det en överstatlig demokratisk organisation? Nej i EG har de folkvalda bara en rådgivande funktion. Vilka möter då de svenska arbetsmiljöföreträdarna i Bryssel? Det är byråkrater och näringslivsfolk som är EG och i stort är avskilda från varje demokratisk process. Här har Sverige sina kontakter med EG, och sedan är det de svenska experterna på varje arbetsmiljöområde som i praktiken avgör hur den svenska harmoniseringen skall utformas. Den partssammansatta arbetarskyddsstyrelsen har visserligen sista ordet, men otvivelaktigt är det EG-byråkratin och den svenska byråkratin som förverkligar hur arbetsmiljöharmoniseringen skall se ut.

Arbetsmiljökommissionens arbete

Nu har regeringen tillsatt en arbetsmiljökommission med John-Olle Persson som ordförande. Den är tillsatt på vanligt manér, alla parter är med, den skall bedrivas i samförstånd mellan parterna och frågan är: När redan arbetarskyddsstyrelsen har misslyckats med samma sammansättning, kan då denna kommission lyckas? Dessutom är den i huvudsak sammansatt av toppfigurer i samhällets etablissemang, medan de som har kunskapen både i myndigheter och i arbetslivet inte får bilda några arbetsgrupper. Regeringen kan inte med hänvisning till kommissionen avhända sig ansvaret för övergripande och generella åtgärder.

Aktionsprogram mot utslagning och dåliga arbetsmiljöer

När utslagning från jobbet och skadorna från arbetslivet fått en sådan omfattning som för 1986 – 107 döda i arbetslivet, 35 865 arbetsskadade och 98 535 arbetssjukdomar och när dessutom långtidssjukskrivningarna och förtidspensioneringarna ökar – krävs det ett politiskt utformat aktionsprogram mot utslagning och dåliga arbetsmiljöer.

1. En kraftig skärpning av arbetsmiljölagstiftningen med bl.a. tvingande gränsvärden mot för högt arbetstempo, begränsning av skiftarbete som inte är samhällsnödvändigt, förbud mot ackord och liknande prestationslöner och normer som driver upp arbetstempot samt förbud mot varannan-helgtjänstgöring t.ex. inom vården.

2. Rätt till arbetsrehabilitering för alla som slagits ut från arbetsmarknaden. En sådan rättighet kräver att program upprättas för att ge lämpliga arbeten för alla som vistas på vårdinstitutioner av alla slag och för dem som nu uppstår förtidspension och vill återgå till arbetsmarknaden.

3. Kraftig utbyggnad av yrkesmedicin och forskning som gäller sambandet mellan missförhållandena på arbetsplatsen och ohälsa.

4. Åtgärder som nedbringa konsumtionen av alkohol, lugnande tabletter och andra droger. Samhället skall ha en restriktiv syn på användandet av droger.

5. En förstärkt ställning för den lokala arbetsmiljökampen och utvidgad rätt för skyddsombud och lokal fackförening att ingripa mot *missänkt* hälsofarliga arbetsförhållanden. Skyddsombudens rätt i 7§ i AML att stoppa arbete som innebär omedelbar och allvarlig fara skall omfatta alla arbeten som kan misstänkas ge den arbetande ohälsa. Yrkesinspektionens möjligheter att upphäva skyddsombuds beslut skall starkt begränsas.

6. Gränsvärdessättningen skall ske med klara säkerhetsmarginaler. Gränsvärdena skall enbart sättas utifrån miljöaspekten, inte utifrån ekonomiska faktorer. Likaså måste de kemiska riskerna regleras genom att bristerna i produktkontroll och föreskrifter åtgärdas.

7. Förslitnings- och belastningskadorna måste snabbt åtgärdas. Ett första mål är att skapa förutsättningar så att skadorna och kostnadernas omfattning halveras. Makt till de arbetande för att framtvunga nya arbetsorganisationer är nödvändig.

8. Maktförhållandena i samhället kräver att arbetarskyddsstyrelsen genom sin centrala roll har en kvalificerad majoritet för arbetarparten.

9. Särskild uppmärksamhet måste riktas mot kvinnornas arbetsmiljö då kvinnor drabbas värst av arbetslivets utveckling. Åtgärder som skyddar gravida kvinnor, inklusive foster är nödvändiga. Rätten till omplacering i vissa fall måste utvidgas etc.

10. Företagshälsovården bör få en starkare ställning och en kraftigare inriktning mot s.k. psykosociala frågor.

11. Arbetsmiljölagens utformning skall vara demokratisk och därmed stå fri och obunden från påtryckningar från EG:

Hemställen

Med hänvisning till det anförda föreslås

att riksdagen hos regeringen hemställer om förslag ingående i ett aktionsprogram mot utslagning och dålig arbetsmiljö och som innefattar:

a) att gränsvärdena mot för högt arbetstempo, begränsning av skiftarbete, förbud mot ackord och varannan-helg-tjänstgöring t ex inom vården införs,

b) att rätt till arbetsrehabilitering införs och att program upprättas för att ge alla som skall återvända till arbetslivet ett arbete enligt vad motionen anför.

c) att en kraftig utbyggnad av yrkesmedicin och forskning sker enligt vad motionen anför.

d) att betydande insatser görs för att begränsa bruket av alkohol och droger,

e) att utvidgad rätt för skyddsombud att avbryta hälsofarligt arbete införs enligt vad motionen anför.

f) att gränsvärdena sätts uteslutande från miljöhänsyn.

g) att arbetarskyddsstyrelsen ges en sammansättning med kvalificerad majoritet för arbetarparten.

h) att åtgärder vidtas för att halvera belastnings- och förslitningskadorna enligt vad motionen anför.

- i) att särskilda åtgärder vidtas för att förbättra arbetsmiljön i de kvinnodominerade yrkena,
j) att företagshälsovården ges en starkare ställning,
k) att arbetsmiljöfrågorna skall bedömas oberoende av påtryckningar från EG,
l) att en ny arbetsrättsreform genomförs där de lokala fackföreningarna tillerkänns avgörande maktbefogenheter.

Mot. 1988/89
A222

Stockholm den 22 januari 1989

Lars Werner (vpk)

Bertil Måbrink (vpk)

Lars-Ove Hagberg (vpk)

Margó Ingvardsson (vpk)

Karl-Erik Persson (vpk)

Berith Eriksson (vpk)

Bo Hammar (vpk)

Hans Petersson (vpk)

Annika Åhnberg (vpk)